

Oponentský posudek diplomové práce

Petra Vomáčková: Faktory ovlivňující rozhodování rodiny o doprovázení umírajícího člověka v domácím prostředí

Studijní program: Křesťanská krizová a pastorační práce

Autorka vychází z přesvědčení, že téma důstojného umírání je na jedné straně „společensky významné a důležité“, na druhé straně konstatuje, že péče „o umírajícího člověka v domácím prostředí je pro rodinu velmi náročná“ (11). A vyjmenovává řadu aspektů této náročnosti (psychika, finance, odborná způsobilost). Pomocí je zde péče hospicová. Avšak řada rodin se přes uvedené těžkosti rozhoduje pro péči domácí. A cílem práce je „zjistit, jaké faktory ovlivňují rozhodování rodiny o doprovázení umírajícího člověka v domácím prostředí“ (12). Konkrétněji pak si klade otázku, „jaké jsou důvody, které brání rodinám pečovat, a naopak jaké existují zdroje, které umožní rodinám pečovat“ (12). Jde vskutku o klíčové otázky v dané oblasti.

Pro naplnění těchto svých cílů zvolila autorka způsob práce, který je logicky vystavěný: v první, teoretické části se věnuje rozmanitým aspektům umírání, péče o umírající atd., ve druhé části představuje svůj výzkum.

Je třeba ocenit přehledné a logické členění a zpracování obou částí. Autorka zpracovala poměrně širokou škálu literárních a internetových zdrojů, aby představila základní oblasti a aspekty, které se týkají umírajícího člověka a péče o něj. Práci provází stálý rekurs k organizaci Cesta domů, což představuje velmi vhodné propojení teoretické reflexe s dobrou praxí. Teoretická část představuje nejprve základní struktury péče o umírající, navazuje představení potřeb umírajících a ve třetí části jsou poměrně podrobně popsány potřeby a zdroje pečujících, mezi nimiž nechybí jak otázky úskalí této péče, tak podoby podpory ze strany společnosti. Čtvrtou část práce tvoří vlastní výzkum.

V úvodní části autorka zmiňuje jeden z problémů, které vedou k rozhodnutí pro doprovázení umírajícího v domácím prostředí: „Domovy pro seniory nejsou ve většině případů... vybaveny a připraveny pro poskytování služeb dlouhodobě nevyléčitelně nemocným až do samého konce“ (12). Jakkoli by oponent asi uměl tuto výpověď potvrdit, jedná se o něčím podložené tvrzení? V každém případě právě nespokojenost s institučním zajištěním péče je i podle výzkumu jedním z motivů pro pečující.

K metodické stránce autorka uvádí: „Uskutečným tolik rozhovorů, kolik bude potřeba k poznání tohoto fenoménu...“ (13) Ač jde o kvalitativní výzkum, kde není stanovena minimální ani maximální hranice vzorku, vyznívá podobné metodologické rozhodnutí poněkud nejistě: Skutečně autorka zvolila dostatečný vzorek? Odpověď na otázku může být předmětem rozhovoru u obhajoby.

Ač se autorka pokouší velmi dobře rozlišovat odborné výrazy, definovat různé termíny z oblasti péče o umírající, potřeby člověka atd., někdy užívá termínů možná méně reflektovaně. Např.: Má jít o „psychické“ nebo „psychologické“ potřeby? (32) Jinou oblastí by bylo užívání termínů „spirituální“ a „duchovní“. V zásadě je to možno zaměňovat, ale v českém prostředí (mnohde v cizině) se někdy klade důraz na rozlišení: kdo poskytuje

„duchovní“ péči, nemusí poskytovat již „spirituální“ péči. I to může být předmětem obhajoby.

Odstavec o spirituálních potřebách a duchovní a pastorační podpoře (34 - 39) je v podobné práci třeba velmi uvítat. Autorka tak velmi správně upozorňuje na komplexnost a celistvost péče o člověka. Příslušná kapitola by však žádala mírného utřídění. Není totiž zcela zřetelné, co je vlastně specifikum pastorační péče. Resp. ta je popsána jako „mírnění existenciální tísně“, jindy se mluví o odpouštění (ovšem kupodivu „především na úrovni vztahu s okolím“) či útěše atp. Z hlediska teologického jde o klasické téma ospravedlnění. Ona existenciální tíseň se odehrává především ve vztahu k milostivému Bohu - jak před ním obstát, když už nic nemohu ve svém životě změnit a napravit, jen litovat promarněného času, příležitosti atd.? Jindy se projevuje podobná otázka prostě ke všemu, co člověka přesahuje a nemůže na konci života již změnit: nesplněné úkoly, promeškaný čas, chybná rozhodnutí v minulosti atp. A právě v tomto hledu má pastorační péče své nezastupitelné místo. A to i tehdy, pokud lidé nesdílejí předpoklad víry, ale kladou si otázku po smyslu života, jejich celoživotní práce atd. Ve vztahu k umírajícím pak je to rovněž námět pro pečující – proč pečovat o člověka, který umírá a třeba již nijak nevnímá? Je zajímavé, že podobné otázky a témata se ve výzkumu neobjevily.

Mezi metody pastorační péče autorka řadí naslouchání, rozhovor a bohoslužby (35). Nutno říci, že je to poněkud chudý repertoár. V následujícím textu jej pak mírně rozšíří, zmíní i termín „rituál“ (37). A přitom uvádí autorka biblické zdůvodnění pastorační péče, kde je rejstřík možností pastorační péče poněkud širší. V zásadě nechybí v takto stručném pojednání o pastorační péči nic podstatného, jen by bylo dobré látku lépe utřídít. Stačilo by třeba rozlišit metody (rozhovor, modlitba,...) a postoje (jde o službu lásky, 36).

Je třeba ocenit, že autorka věnovala aspektům pastorační péče tolik pozornosti. Mluví o nich v souvislosti s potřebami umírajících. V následujícím textu, kde jde o úskalí péče, o zdroje a podporu pečujících, tuto oblast již nezmíní. Mluví o důležitosti komunitní péče, komunitním životě obce (46, 55), ale církev či pastorační péče zůstanou nezmíněné. Stejně tak nehrají roli v oddíle o výzkumu a závěru. Až si čtenář může klást otázku – a proč tam vlastně ona kapitola o pastorační péči byla zařazená? Byly by výsledky podobné práce významně jiné, kdyby tam tato kapitola nebyla?

Mezi motivy rozhodnutí pro domácí péči autorka uvádí hodnotu rodiny, soudržnosti, nebo nespokojenost s institucionální péčí (96 a jinde). Ale obavy ukazují, že roli hraje velmi silně sociální izolace pečujících. Něco, nač se svým způsobem nelze připravit. To je možno považovat za jeden z důležitých výsledků i apelů této práce. A zde se otevírá právě prostor pro okolí – komunitu. Neznalosti v oblasti péče lze dohnat, jak mnozí ve výzkumu dosvědčí, peníze se nějak seženou. Ale co s izolací? Má autorka představy, nápady, návrhy, doporučení, co by bylo možné a vhodné v této oblasti dělat? Má představu o roli a pastorační a diakonické práci církve v této oblasti? Zde by tedy bylo na místě i v této oblasti podniknout hlubší reflexi mezi teorií a praxí.

Seznam literatury vykazuje poměrně velký počet relevantních zdrojů, a to i cizojazyčných. Je otázkou, zda zdroje nešlo lépe roztřídit. Například veškeré dokumenty typu „standardů“ nejsou knižní, ale zřejmě internetové, podobně výroční zprávy. Ač se autorka věnuje i spirituálním potřebám, dokonce pastorační péči (34nn), práce obsahuje jen poměrně málo

literatury z této oblasti. Což odpovídá i rozsahu, který autorka oblasti pastorace v práci věnovala.

Po formální stránce je práce zpracována vcelku standardním způsobem, je přehledná, pěkně upravená. Objeví se pár chyb v pravopise, problematika i/y, čárky či drobné stylistické nedostatky. Chyby tohoto typu při běžné počítačové sazbě obvykle vznikají. Při desetinném členění kapitol se nepíše tečka za poslední číslicí (nejde o řadové číslovky). Za poznámkami pod čarou se dělá tečka. Resp. poznámka by měla mít tvar takový, aby údaj o stránce byl součástí věty.

Pozornost oponenta však upoutala práce se zdroji. Není pochyb o tom, že autorka označila všechny použité prameny. Ale práce je v části teoretické napořád strukturována tak, že takřka každý odstavec je zakončený číslicí, odkazující k poznámce. Není však téměř nikdy jasné, zda se odkaz týká celého odstavce, nebo jen poslední věty, to musí čtenář odhadovat ze smyslu. V podobné práci je třeba důsledně odlišovat myšlenky vlastní, shrnutí, parafráze, přímé citáty.

Přes uvedenou kritiku a zmíněné nedostatky práci rád doporučuji k obhajobě. Navrhuji hodnocení „C“.

Ladislav Beneš, Dr.
Odborný asistent
Katedra praktické teologie
V Praze 8. 9. 2020